Janica Ylikarjula

22.11.2022

Eduskunnan talousvaliokunnalle

U 81/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta sisämarkkinoiden hätäapuvälinettä koskevaksi lainsäädäntöpaketiksi (SMEI-paketti)

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kiittää lausuntopyynnöstä ja lausuu kantanaan seuraavan.

EK kannattaa pääsääntöisesti hallituksen U-kirjelmää sisämarkkinoiden hätäapuvälinettä koskevasta lainsäädäntöpaketista. EK haluaa korostaa seuraavia näkökulmia:

Ehdotuksen tavoite on hyvä, sisällön laajuus ei

EK suhtautuu myönteisesti komission tavoitteeseen ottaa käyttöön uusi väline, jolla pyritään torjumaan nykyisten ja mahdollisten tulevien kriisien kielteisiä vaikutuksia sisämarkkinoihin, niiden yrityksiin ja kansalaisiin. Hyvin toimivat sisämarkkinat ovat yksi EU:n suurimmista voimavaroista, ja ne ovat elintärkeät EU:n taloudelle sekä hyvinvoinnin lisäämiselle. Ne ovat itsessään myös tehokas väline ja voimavara kriiseihin varautumisessa ja vastaamisessa.

Komission ehdotuksen sisältö on kuitenkin hyvin kaksijakoinen: **EK:n mielestä ehdotuksen painopiste pitää olla tavaroiden, palvelujen ja henkilöiden vapaassa liikkuvuudessa kriisiaikoina, eikä niinkään tavaroiden ja palvelujen tuottamisessa ja tarjoamisessa tai niiden toimitusketjuissa.**

Toimitusketjuihin liittyvät ongelmat edellyttävät ehdotettua paljon räätälöidympiä toimia niiden moninaisuuden vuoksi ja huolellista harkintaa kussakin tapauksessa. Sen vuoksi EK kannattaa lähestymistapaa, jossa erillisissä ehdotuksissa arvioidaan huolellisesti tarvittavia kriisitoimia kaikkein kriittisimpien tuotteiden tai palveluiden osalta. Näin on tehty mm. mikrosiruihin, terveyshätätilanteisiin ja energiaan liittyen ja tulossa on ensi vuonna ehdotus kriittisistä raaka-aineista. Komission SMEI-ehdotuksen kaltainen yleinen, horisontaalinen aloite ei voi sisältää voimakkaita markkinainterventioita kuten SMEI-ehdotuksessa on nyt tilanne.

Tuki vapaata liikkuvuutta edistäville toimille

EK kannattaa ehdotuksen toimenpiteitä, joilla varmistetaan tavaroiden, palvelujen ja henkilöiden vapaa liikkuvuus ja estetään EU:n sisäiset perusteettomat rajoitukset myös kriisin aikana. Tiedonvaihdon, hallinnollisen yhteistyön ja koordinoinnin parantaminen ja jäsenvaltioiden toimien läpinäkyvyyttä koskevat toimenpiteet ovat välttämättömiä. EK kannattaa myös kiellettyjen toimenpiteiden luettelointia. Valitettavasti jäsenvaltioille ei ole asetettu selkeitä seuraamuksia, jos ne eivät täytä näitä vaatimuksia.

Kriisitoimien on oltava nopeita, tilapäisiä, oikeasuhteisia ja oikein kohdennettuja. Toimia on koordinoitava myös EU-tasolla, jotta vältetään toisistaan poikkeavat kansalliset toimenpiteet, jotka voisivat haitata sisämarkkinoiden toimintaa.

Enemmän huomiota viestintään

SMEI-välineellä on varmistettava yritysten ja yksityishenkilöiden tiedonsaanti. Tätä on syytä korostaa Suomen vaikuttamisessa. Nopea, helppotajuinen ja avoin viestintä yrityksille, kansalaisille ja muille toimijoille on avainasemassa sisämarkkinoiden kriisinhallinnassa. Kriisitilanteessa on oltava jatkossa välittömästi käytettävissä erityinen digitaalinen tietokanta. Yhteistä tietokantaa olisi päivitettävä säännöllisesti ja sen olisi sisällettävä luotettavaa tietoa kriisistä ja toteutetuista toimenpiteistä. Kaikista hätätoimenpiteistä olisi tiedotettava selkeästi, jotta ne eivät aiheuttaisi sekaannusta tai lisäesteitä sisämarkkinoiden toiminnalle.

Jäsenvaltioiden ja EU-tason yhteistyöstä ja tiedonvaihdosta vastuullisten viranomaisten pakolliseksi tehtäväksi on annettava tiedon jakaminen sidosryhmille hätätilan aikana.

Ehdotetut toimet uhkaavat yritysten toimintavapautta

On varmistettava, että uuden välineen kansalliset ja EU:n kriisintorjuntatoimenpiteet täyttävät välttämättömyyden, suhteellisuuden ja syrjimättömyyden perusperiaatteet. Valitettavasti näin ei ole. **On olemassa merkittävä riski, että toimenpiteillä luodaan tarpeettomia lisäesteitä, -rajoituksia ja -rasitteita, joita pitäisi päinvastoin välttää erityisesti kriisiaikoina.** Näillä on erityisesti vaikutuksia pk-yrityksiin.

Ehdotuksen laaja soveltamisala aiheuttaa merkittäviä haasteita. EK korostaa, että **SMEI-aloite edellyttää** ”kriisin” **määritelmän selkeyttämistä**, eikä sitä saa tulkita eri tavoin. Myös "strategisesti tärkeiden alojen", "strategisesti merkittävien tavaroiden ja palvelujen" sekä "kriisin kannalta olennaisten tavaroiden ja palvelujen" määritelmät ovat laajoja ja epäselviä. EK katsoo, että näiden määritelmien tulisi olla yksiselitteisiä, jotta varmistetaan hätätoimenpiteiden oikeasuhteisuus ja asianmukainen kohdentaminen. Selkeiden ja täsmällisten määritelmien puuttuminen saattaa aiheuttaa oikeudellista epävarmuutta ja oikeudenkäyntejä sisämarkkinoilla.

Kriisin kannalta merkittävien tavaroiden listaaminen ja sääntely voi jo itsessään aiheuttaa sisämarkkinoille epävarmuutta, joka rajoittaa niiden toimintaa. On mahdotonta tietää, mitä kriisin kannalta merkitykselliset tavarat ovat tulevissa kriiseissä.

Kriiseissä tarvitaan todennäköisesti julkisia toimia. **Komission ehdotus sisältää kuitenkin hyvin interventionistisia toimenpiteitä yritysten suhteen. Ehdotus sisältää mm. yrityksille asetettavia pakollisia velvoitteita paljastaa liikesalaisuuksia tai muilla perusteilla salassa pidettäviä tietoja** koskien mm. tuotantokapasiteettia, varastoja, tietoa sopimuksista tai hankinnoista EU:n alueella tai sen ulkopuolella. **Komissio voi määrittää yrityksille myös ensisijaisiksi luokiteltuja tilauksia, jotka menevät yritysten nykyisten sopimusten edelle. Komissio voisi vaatia kaikkia näitä toimia seuraamusmaksujen uhalla.**

On olemassa huomattava riski, että komissiolle ehdotuksessa myönnetyt interventionistiset valtuudet, joka voidaan kohdistaa tiettyihin yrityksiin, voivat osoittautua haitallisiksi sisämarkkinoiden toiminnalle ja että ne uhkaavat yritysten toimintavapautta. Jo niiden olemassaolo lisää ennakoimattomuutta.

Tavaroiden ja palvelujen tuotanto ja niiden toimitusketjut toimivat parhaiten markkinaehtoisesti ja ne ovat osa yritysten ja hallitusten säännöllistä varautumissuunnittelua ja -valmiutta. Pandemian aikana yritykset osoittivat halunsa ja kykynsä koordinoida kriittisten tuotteiden valmistusta ja saatavuutta vapaaehtoisuuden pohjalta kriisitilanteen ratkaisemiseksi.

EK suosittaakin, että komissio harkitsee ehdotusta huolellisesti uudelleen myös sen kannalta, mihin yrityksiin toimet kohdistuisivat ja mm. ketkä joutuisivat vastaamaan esimerkiksi tuotantolinjojen mahdollisesta uudelleenjärjestelystä aiheutuvista kustannuksista. On myös arvioitava uudelleen, tulisiko uudessa SMEI-välineessä keskittyä pelkästään hallinnolliseen yhteistyöhön sekä hätätilavaiheen toimiin ja jättää pois erilliset kategoriat varhaisvaroitusjärjestelmästä ja sisämarkkinoiden valppaustilavaiheesta.

Eräät ehdotukset aiheuttavat riskejä tasapuolisille toimintaedellytyksille, kuten "keskeisimmistä talouden toimijoista" tehtyjen luetteloiden laadinta jo ennen hätätilavaiheen ilmoittamista. EK on huolissaan siitä, millaisia viestejä tämä voi antaa markkinoille ja miten se vaikuttaa yritysten väliseen kilpailuun.

Ehdotuksessa annetaan komissiolle huomattavaa delegoitua toimivaltaa, ja tätä olisi harkittava uudelleen.

Nopeutettu vaatimustenmukaisuuden arviointi lähtökohtaisesti hyvä asia

EK kannattaa lähtökohtaisesti ehdotettua vaatimustenmukaisuuden nopeutettua arviointia, väliaikaisia lupia kriisin kannalta olennaisille tuotteilla ja olennaisten tavaroiden markkinavalvontatoimien priorisointia.

Janica Ylikarjula 22.11.2022

EU-tason varautuminen ei korvaa tai saa rajoittaa jäsenmaiden kansallista varautumista

Suomalaisella huoltovarmuustyöllä on pitkät perinteet ja suomalainen tapa toteuttaa huoltovarmuustyötä kestää myös kansainvälisen vertailun. Sen pohjana on luottamukseen ja vahvaan sitoutumiseen perustuva huoltovarmuusyhteistyö, johon yritykset ovat lähteneet mukaan ensisijaisesti muista syistä kuin siitä, että lainsäädäntö on ne siihen velvoittanut.

Yrityksen luontaisena, omista intresseistä lähtevänä tavoitteena on huolehtia omasta varautumisestaan ja jatkuvuudestaan. Tähän ohjaavat jo yritysten toimintaan yhä enemmän vaikuttavat vastuullisuustavoitteet ja asiakasvaatimukset.

On tärkeää korostaa, että varmuusvarastoinnin tavoitteita (mitä varastoidaan ja kuinka paljon) huolehtiminen on julkisen sektorin, ei yritysten tehtävä. Yritysten tehtävänä on omasta jatkuvuudesta huolehtiminen, johon sisältyy myös riittävä kriittisten raaka-aineiden ja varaosien varastointi. Yritykset voivat olla mukana toteuttamassa valtion tavoitteisiin liittyvää varmuusvarastointia, kunhan varastoihin sitoutuvat kustannukset korvataan ja toimintaan löydetään toimiva malli.

Kunnioittavasti

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Janica Ylikarjula
Johtava asiantuntija